

Divulgació: del model en sèrie a l'experiència en paral·lel

Francesc Uribe. Museu de Ciències Naturals de Barcelona

Aquest és un escrit fruit de la passió i convicció amb què vull respondre a la invitació de col·laborar amb la secció de divulgació de la revista TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA. Ara bé, escric en exercici del dret a especular sobre el que m'han proposat: parlar de l'experiència de traslladar conceptes científics al llençatge d'una exposició d'un museu de ciències naturals.

Per als qui prenem la mesura preventiva de recórrer al cartesianisme bucòlic per organitzar l'activitat professional, concloem sovint que la divulgació és una fase simplificadora i posterior a la creació de coneixement. Si és així, fins i tot és possible divulgar coneixement creat per altres persones. Només ocasionalment es donen les circumstàncies per divulgar i crear recursos científics alhora.

Una d'aquestes rares ocasions la vaig poder gaudir amb motiu de participar en la gestació d'un nou espai museogràfic al Museu Blau. Ens remuntem a l'any 2011, quan s'hi va presentar l'exposició de referència «Planeta vida», encara oberta al públic. En el sistema modular d'aquesta exposició s'incorporaven diversos espais monotemàtics. A la capçalera d'un d'aquests nous àmbits resa un títol tan ortodox com «Classificació i nomenclatura», dos exordis de la recerca biològica sovint bandejats per ser vuitcentistes. Davant l'audiència dels lectors de

.....
↑ Imatge 1. Illa de classificació.
© J. M. Llobet/MCNB
.....

TREBALLS no caldrà reivindicar la importància intrínseca d'aquestes disciplines, ni el suport que atorguen a la simple comunicació de resultats científics. Malgrat la desventura anímica que acompanya el simple esment de la classificació i la nomenclatura biològiques no parem de fer ús quotidià d'algun esquema classificador i d'anomenar organismes segons criteris científics.

Posar nom a objectes d'una classificació o classificar objectes amb nom són les dues cares d'un procés que està assimilat en propietats profundes dels éssers humans en general i que no són exclusives de les persones de ciència. Classifiquem i anomenem en molts àmbits de l'activitat, des del lleure infantil a les responsabilitats més pregoneres de la societat. I també fem un ús continuat de les

classificacions i nomenclatures preexistents en molts àmbits de la vida personal, sense perjudici d'intentar-ne alguna modificació quan la necessitat hi obliga.

La premissa de la universalitat del fenomen classificador i nominatiu era una de les receptes que es volien imprimir a l'espai d'exposició. El comerç és una experiència ben servida d'exemples d'intercanvi d'informació basada en l'ordre lògic de comportar-nos com a compradors o venedors de béns que tenen nom i que s'organitzen en esquemes lògics d'ordenació, en última instància de classificació. En la minixposició «Classificació i nomenclatura» vam destacar la indústria botonera, en què la fabricació, l'emmagatzemament, la distribució al detall i la venda final exemplifiquen un flux d'informació dependent a tothora de la codificació o noms de cada tipus de botó i de l'organització en catàlegs de les seves característiques formals o funcionals per gestionar els intercanvis econòmics associats. I aquest només és un exemple entre moltíssims.

Què tenen de particular la nomenclatura i la classificació biològiques? Segurament en podem començar a justificar la singularitat amb l'argument que estan immerses en una metodologia científica, la qual cosa obliga a sistematitzar, objectivar, documentar i, finalment, a difondre els resultats obtinguts. El repte museogràfic consistia a combinar la naturalitat humana davant el fet de classificar amb les especificitats de la tasca investigadora. El camí triat va ser acompanyar la descripció dels mecanismes propis de les disciplines científiques amb la il·lustració de la utilitat dins i fora de l'activitat científica.

La univocitat inherent al nom científic i la classificació en què aquest s'associa als sistemes naturals és un valor molt preuat per donar seguretat en àmbits com el consum de productes naturals, la legislació ambiental, l'explotació de recursos naturals, etc. La fixació d'un nom sobre els atributs distintius explícitament descrits d'un organisme biològic és garantia de rigor en les comunicacions

Divulgació: del model en sèrie a l'experiència en paral·lel

humanes quan l'intercanvi d'informació ha de superar barreres idiomàtiques, de limitacions lèxiques en els vocabularis, o de simple aleatorietat ortogràfica. Els noms comuns d'animals i plantes conserven tot el seu potencial de comunicació en el context cultural de cada llengua i els noms científics són cridats a existir per a l'univers de situacions en què cal precisió, intercultural fins i tot.

De nou, la doble via de noms vulgars i científics en contextos diferents. Els noms de la llengua en ús es controlen en diccionaris; per contra, els noms científics es mostren en estructures jeràrquiques, taxonòmiques, que faciliten l'aplicació de noms col·lectius que contenen noms específics. En les llengües aquesta compartimentació és molt asimètrica i no es correspon necessàriament a l'evolució del coneixement científic. Com podem explicar aquestes virtuts de la classificació científica de noms d'organismes? Universalitat, flexibilitat, estructuració ontogenètica...

En els museus caiem sovint en la temptació de mostrar objectes; aquest és el nostre pecat original. Per què no podem mostrar la clas-

.....
↓ **Imatge 2.** Vestíbul del Museu Blau.

© Duccio Malagamba/MCNB
.....

sificació com un objecte? En aquest cas, per les dimensions i per la dinàmica de desplaçament que representa la classificació, l'objecte en qüestió seria un element flexible i adaptatiu. D'un temps ençà la biologia ha anat desvetllant l'interès i la necessitat de visualitzar grans conjunts de dades, a l'ensens que proliferen àmbits de coneixement on s'acumulen terabytes d'informació. Visualitzar la informació respon a una modalitat de cognició més espontània i de batuda ràpida.

Traduït en l'esfera de la classificació biològica des del Museu ho hem assimilat a dues vies per localitzar informació. L'una és la tradicional, consistent a declarar unes condicions —el nom d'un o més tàxons, potser un àmbit geogràfic segons una toponímia particular i el nom d'algun recollector, suposem— per iniciar una cerca en la base de dades de les col·leccions. Se'n diu també aplicar un filtre per aconseguir desplaçar tot allò que no interessa i reduir el marc de treball de manera molt específica.

Tanmateix, hi ha una altra manera d'accedir a la informació, justament la contrària i complementària. Es mostra tota la informació en les màximes dimensions possible i qui consulta navega entre els feixos de dades per acabar descobrint allò que buscava o allò que no esperava. Enfront d'una cerca total-

ment dirigida, hi ha l'alternativa de cercar especulativament. Aquí intervenen les eines de visualització, en auge espectacular en els darrers anys. El procés de crear l'àmbit museogràfic «Classificació i nomenclatura» va ser l'esquer per desenvolupar les eines de visualització de dades que s'havien creat al Museu en ocasió d'un altre experiment museogràfic anterior.

L'any 2010 s'inaugurà una exposició, «Exploradors: aventura i biodiversitat». Per destacar el paper del Museu com a receptor de resultats d'exploracions naturalistes es van crear dues eines de consulta a Internet de les col·leccions: una jugava amb molta elegància a simular els vells fitxers taxonòmics, mentre que l'altra lliscava per la cartografia del planeta. Actualment, l'activitat museogràfica ens ha conduït a plantejar la fusió dels dos elements de cerca en una sola interfície, de manera que la immersió en les dades de col·leccions s'opera comandant una selecció taxonòmica i cartogràfica simultània a partir d'impulsos molt senzills de governar.

Què ha passat a la fi? Doncs que a partir d'un procés de caràcter museogràfic el Museu s'ha dotat d'una eina tecnològica orientada a satisfer necessitats de consulta del patrimoni del centre que millora les característiques dels serveis habituals. Es pot afirmar que els projectes d'exposicions han servit també per equipar les vies de comunicació dels departaments científics.

Amb agraïment a les persones del departament d'exposicions del Museu per fer possible aquest balanç final. •

Per saber-ne més

<http://www.bioexplora.cat/exploradors/index.htm>

<http://arbre.bioexplora.cat/>

<http://mapa.bioexplora.cat/>

<http://taxomap.bioexplora.cat/taxomap.php>

